

Ik vermoed dat me van *Allemaal Indiaan* op termijn geen enkel beeld zal bijblijven. Zinnen misschien, accenten ook. Hoewel: dansende pluimen, het meisje met haar cowboyhoed... Maar die beelden pikte ik vooral op uit kranen, een *still* in het programmaboekje. Nochtans zit *Allemaal Indiaan* propvol beelden. De vier glaspartijen waardoor ik kon gluren, het speelveld op het voorpodium en dat steegje tussen de huizen: nooit zoveel gedetailleerd beeld bij elkaar gezien. Monumentaal en *casual* tegelijk. Misschien is het wel door de dagdagelijksheid die uit de beeldrijen spreekt dat ze in mijn herinnering vervagen en daardoor van mezelf worden. Ook dat is een vorm van vergeten. Bij aanvang kijk je naar *Allemaal Indiaan* zoals een regisseur in de regiekamer van een multicamera-productie zijn beelden mengt. Kiezen, cuts doorgeven en breien. Gelijk welke configuratie de toeschouwer in zijn kijken ook kiest, elke verhaallijn blijft even coherent, even legitiem. Tot de beelden die je in sneltempo bijeengraait door elkaar beginnen vloeien en uiteindelijk in een enkel beeld samensmelten. Mijn ogen schieten niet meer zoals in het liedje 'van voor naar achter, van links naar rechts, van boven naar onder, van links naar rechts' (maal 2)... Ze blijven steken in het totaal. De informatie die je tot dan toe kreeg, tilt zich boven het dagdagelijkse uit en komt als een lawine op je af. Onder dat geweld kan je alleen nog maar kijken. En in dat kijken ook opnieuw leren kijken. Zonder dat je er erg in hebt. Want het totaalbeeld werkt als een laserstraal die geen interpretatie behoeft. Omdat ze

rechtstreeks naar mijn kloten gaat. Ik heb dan geen zinnig woord meer te zeggen. Misschien later, als ik het kijken terug onder de knie heb.

Veerle Vogelaere van *De Gentenaar* vindt *Allemaal Indiaan* maar niets. 'Wellicht is het een bewuste keuze van Sierens en Platel om minder met muziek, dans en waaghalzerij te werken', heet het in haar tekstje van 27 november 1999. 'Maar als je die trukendoos voor het grootste gedeelte wegneemt, moet daar wel iets tegenover staan.' Volgens Vogelaere is dat dus niet het geval. Opnieuw wil ik wenen. Nu uit woede en onmacht. Voel ik me op mijn pik getrapt omdat Veerle Vogelaere zich negatief uitlaat over Clara? Ze zegt maar. Als ik recensies schrijf, doe ik dat ook en op zich is daar niets verkeers aan. Ondertussen kunnen we er zelfs alweer om lachen.

Vooraf met het laatste zinnetje: 'Maar dat neemt het gevoel niet weg dat het tijd is om andere wegen te bewandelen' – met dat zinnetje trapt ze op mijn hart. Omdat ze haar en mijn gevoel op gelijke hoogte plaatst. Haar terloopse beschouwing dat *Allemaal Indiaan* als laatste deel van een trilogie alleen maar 'meer van hetzelfde' is en het bijgevolg 'tijd is voor iets anders' ondermijnt mijn kijkervaring. Hoe beperkt die ook is.

Moeder & Kind heb ik nooit gezien. Van *Bernadette* herinner ik me alleen de opwindende Clara en ik zagen het samen met een massa Leuvense studenten. Tijdens de voorstelling heb ik meegezongen, Clara was ontroerd door dat meisje in haar wit kleed en ikzelf zat na het

applaus met opengevallen mond '*fantastisch, fantastisch*' voor me uit te mompelen. De kater na de roes was daags nadien nimmer zo groot. Ik vraag me wel eens af of mijn beperkte geschiedenis van bekeken producties in mijn werkzaamheden als recensent nu een min- dan wel een pluspunt is. In het archief kunnen duiken is ongetwijfeld mooi om lijnen te trekken en die arme lezer van je teksten naast tekst ook context te kunnen meegeven. Alleen weet ik niet wat die lezer eraan heeft. Ik hoop dat ook hij liever vergeet.

Hoe minimaal Vogelaere omwille van de plaatsbeperkingen in *De Gentenaar* haar argumentatie ook kan ontplooiën, haar recensie maakte mij alvast duidelijk dat ik als criticus dergelijke val in de toekomst moet zien te ontlopen. Elke vierkante centimeter die recensenten op een cultuurpagina krijgen toebedeeld zou moeten druipen van het argument en de emotie. Propvol ego voor mijn part, maar bovenal betrokken. Al was het maar om onszelf op gelijke hoogte te trekken met de makers. Theater van suffe interpretatie loskoppelen en het diep in de ervaring verankeren: wie dát kan, moet vooral méér van hetzelfde produceren, dunkt me. En omdat me dat allicht zelf nooit zal lukken, ben ik blij dat jullie het doen. Nee, mieren Sierens en Platel, ik zou niet overwegen de circustent te verlaten. Niet als jullie een groot deel van de arena met zo'n wonderbaarlijk schouwspel kunnen invullen.

Kritiek als lange mars door de taal

Beste Roel Verniers,

In *Etcetera 70* beantwoordde Pieter T'Jonck een aan hem gerichte brief van Guy Cools, geschreven naar aanleiding van een recensie van de eerste in *De Standaard* over Klapstuk '99. T'Jonck merkt daarin onder meer het volgende op: 'Er is een populair geloof dat kunst je half bewusteloos moet slaan, je naar de keel moet grijpen, etc. etc. Veel vrouwen heb ik niet in dat soort artistieke terreur. Iets anders is het als kunst je even op het verkeerde been zet, door je schuins naar de dingen te laten kijken plots een ander facet van de werkelijkheid laat zien. In het geval van theater en dans heeft dat vaak te maken met een beeld van lichamelijke anders is dan wat pakweg in de

media als "normaal" geconstrueerd wordt.'

Kunst als een geslaagde aanval op de zenuwbanen – dat lijkt mij ook de opvatting die jij bepleit. Meer zelfs, de kunstcriticus moet volgens jou deze emo-terreur loven, liefst ook verbaal verdubbelen. Niks 'suffe interpretatie' dus, alleen maar stromen van talige intensiteit ter ere van een reeks Ervaringen. Ik vind dit om meerdere redenen een volstrekt onhoudbare stellingname. Ik zet mijn voornaamste argumenten even op een rijtje.

1. Spreken over emoties, ervaringen, indrukken, fascinaties,... is praten *over* iets en dus interpreteren. Zelfs het gebruik van schijnbaar evidente uitdrukkingen als 'emotie' of 'ervaring' is een vorm van interpretatie. Met behulp van deze woorden of talige onderschei-

dingen (zoals 'emotie' *versus* 'rede') trachten we lichamelijke processen te vatten die wetenschappers heel anders interpreteren. Tijdens een voorstelling als *Allemaal Indiaan* spelen zich in het lichaam van een toeschouwer ontelbare celreacties af. Ter interpretatie daarvan reikt onze cultuur een handvol stereotiepe wachtwoorden aan. Wat is er 'suffer' dan juist deze banale interpretatie van lijfelijke reacties in termen van voelen, gewaarworden, etc.?

2. Het simpele, ja simplistische beroep op emoties of ervaringen, laat staan op tranengehalte, leidt wég van de vraag waar het in de kunstkritiek zou moeten om gaan: 'waarom is dit een geslaagd of een mislukt kunstwerk?' (of specifieker: een 'esthetisch' succesvolle of verknoede theatervoorstelling, choreografie,...).